

Puterea imaginilor în mișcare

Televiziunea este un mediu de comunicare unic în istoria umanității, imposibil de comparat cu oricare altul. Ca să înțelegem diferența dintre televiziune și mijloacele de comunicare tradiționale – scrisoarea, cartea, ziarul – ar trebui mai întâi să observăm că aceasta face parte dintre mediile de comunicare electrice (care utilizează câmpul electromagnetic) care, prin instantaneitatea transmiterii mesajelor, ne dau posibilitatea de a ne afla în același timp pretutindeni, dincolo de distanțele spațiale, de granițele naturale ale locului în care ne aflăm.

Însă ceea ce aduce televiziunea în plus față de radio sau telefon, lucru ușor de sesizat, dar cu atât mai greu de conștientizat în consecințele sale ultime, este imaginea. Forța televiziunii constă, așadar, în transmiterea instantanee a imaginilor, nu însă a unor imagini fixe, precum este tabloul sau fotografia, ci a imaginilor în mișcare. Nu vom putea niciodată cunoaște cu adevărat imensa putere de care dispune televiziunea, dacă nu vom înțelege impactul pe care imaginile în mișcare îl au în conștiința oamenilor, în întreaga lor existență.

Pentru omul modern a vedea imagini din cele mai diverse, a asculta cuvinte sau învățături contradictorii, a se împărtăși din orice experiență pe care o pune la dispoziție societatea sau lumea înconjurătoare este ca și cum s-ar plimba pe o plajă și ar aduna o mulțime de pietricele interesante, din care pe unele le-ar băga în sac, iar pe celelalte le-ar arunca înapoia sa. Acest om crescut la școala evoluționistă sau materialistă a timpului nostru consideră că liberul arbitru sau rațiunea îi permit să selecteze dintre imaginile sau experiențele întâlnite pe acelea care îi convin sau îl interesează, iar pe celelalte, chiar dacă s-a împărtășit deja din ele, le poate azvârli cu ușurință în coșul uitării, fără a le îngădui

să lase vreo urmă sau influență în adâncul sufletului. Omul modern își zice, așa cum a fost învățat, că este capabil a discerne ce este adevărat, bun sau folositor din tot ceea ce vede, aude sau învață (spre exemplu, de la televizor) și să se debaraseze de tot ce consideră fals, rău sau nefolositor.

Omul religios, însă, știa că imaginile lucrurilor văzute sau cuvintele auzite sunt ca niște mici săgeți, care, pătrunzând prin ochi sau urechi în mintea noastră, ajung să se împlânteze cu putere în adâncurile acesteia în locuri pe care, în mod conștient, nu le putem cerceta². Ele vor rămâne acolo pentru totdeauna, prinzând rădăcini mai mult sau mai puțin adânci, în funcție de gradul în care ne-au impresionat, proporțional cu plăcerea cu care le-am primit sau pe cât de folositoare le considerăm. De aici ele vor putea influența imaginația și gândurile noastre, chiar dacă în mod conștient nu suntem de acord cu aceste influențe³.

Enorma putere pe care imaginile le au în modelarea imaginației, în influențarea vieții oamenilor și în istorie o mărturisesc toate marile religii ale lumii. Odată însă cu procesul de secularizare a culturii europene, rolul imaginii în viața omului a fost tot mai puternic eludat sau nerecunoscut⁴.

---

2 Adâncul minții sau inima este văzut, în psihologia modernă, ca subconștient. (Stăniloae 1992: 126).

3 Aceste constatări nu sunt simple superstiții așa cum erau ele văzute de materialști, ci observații făcute de-a lungul a mii de ani în toate culturile și religiile cunoscute. Ele se fundamentau pe cunoștința existenței sufletului, a unei lumi interioare minții, a unor complexe relații și mișcări în interiorul acesteia.

4 Răspândirea gândirii protestante (iconoclaste în esență), dezvoltarea societății tehnologice, apariția și răspândirea gândirii evoluționiste și materialiste pot fi considerate cauzele principale ale fenomenului. Gândirea evoluționistă, tehnicistă, odată cu realitatea sufletului, au desconsiderat sau chiar au negat puterea și influența pe care imaginile, simbolurile, arhetipurile și miturile le au în viața minții și a sufletului omului, și a civilizației sale. Puteri ale minții ca imaginația, memoria și afectivitatea au fost reduse doar la nivelul unui mecanism fiziologic sau psihologic dominat de biologic (instinct) sau de experiența educativă, culturală și ideologică. În mentalitatea evoluționistă care guvernează ideologia colectivă a modernității, omul nu este decât un animal cu un sistem nervos capabil de a organiza informația și a controla instinctele. Născut și crescut în această atmosferă,

La sfârșitul secolului trecut și pe tot parcursul secolului al XX-lea, cercetările din domeniul psihologiei experimentale, a istoriei religiilor, antropologiei și sociologiei imaginii au descoperit și adâncit tot mai mult rolul imaginilor în viața psihicului uman. Concluzia generală la care ajung astăzi cercetători ca G. Dumezil sau M. Eliade, Bachelard sau G. Durand este că, undeva în adâncul minții noastre, sunt imprimate, depozitate toate experiențele vizuale (imagini, simboluri, arhetipuri, mituri), de unde ne pot influența și defini întreaga viață psihică⁵.

Dintre toate experiențele pe care omul le are pe parcursul vieții, cele vizuale ocupă un loc central. Una este să ni se povestească o întâmplare și alta este să fim martorii celor petrecute. Vederea, se pare, ne apropie cel mai mult o realitate, oferind premisele unei intime implicări, deoarece lumea există pentru noi în primul rând pentru că o vedem.

„Ne transformăm în imaginile pe care le purtăm în minte susține J. Mander.” (*Mander 1978: 234*) Altfel spus, imaginile pe

---

cețățeanul societății democratice nu pune nici un preț pe imagini sau alte mesaje. Toate îmbracă un caracter relativ, deasupra cărora el se ridică încre zându-se în puterea de discernământ a minții sale.

5 În nenumărate studii se arată că Darwin însuși sau materialiști ca Marx și Lenin, cu toate că propovăduiau sau divinizau omul ca produs al evoluției speciilor afirmând totodată gândirea materialistă ca semn al depășirii gândirii religioase sau simbolice, erau ei înșiși marcați, în creația și acțiunile lor, în modul cel mai profund, de o proiecție mitică sau simbolică. Marx și Lenin, spre exemplu, construiesc societatea comunistă ca pe o caricatură a lumii noi propovăduite de creștinism. O lume nouă, un paradis terestru al unei societăți a egalității, a bunăstării etc.

Lupta vehementă pe care aceștia au dus-o pentru distrugerea ordinii vechi, prin exterminarea a milioane de oameni, a demonstrat cu prisosință că mintea și subconștientul lor nu erau stăpânite de o gândire logică, rațională cât de o mitologie sau imagerie a maleficului.

Nici oamenii de știință a căror gândire este cel mai mult identificată cu raționalismul analitic, logic, nu sunt străini de influențele provenite din direcția gândirii simbolice sau a imaginărilor. „Gerald Holton, fizician american a demonstrat într-un mod foarte minuțios, coroborat cu anchete de psihosociologie (...) cum descoperirile unor savanți precum Kepler, Copernic, Newton, N. Bohr și Einstein erau într-un fel presimțite de formația și sursele imaginare ale fiecărui cercetător.” Cu alte cuvinte, în teoriile formulate, ei nu au făcut decât să dea viață modului intuitiv, simbolic în care își imaginau lumea, de mici copii.

care le primim pot ajunge să ne definească modul de a gândi, comportamentul, dorințele sau întreaga noastră existență. Copiii se comportă, merg, vorbesc sau zâmbesc precum părinții lor, observă J. Mander, pentru că ei poartă imaginile acestora în minte. Și, pentru a vedea că acesta nu este neapărat un dat genetic, el aduce în atenție un exemplu cunoscut tuturor, și anume: prietenii care trăiesc ani de zile împreună sau soțul și soția ajung să semene atât de mult unul cu celălalt, încât adesea sunt considerați frați. Acest fenomen nu se manifestă însă în aceeași măsură la oamenii orbi, la cei care nu-și pot vedea chipul partenerului de viață.

„Realitatea, subliniază J. Lull, este percepută, interpretată și sintetizată prin intermediul imaginației. Experiențele, imaginile simbolice, miturile sau tot ce definește existența noastră cotidiană încă din primii ani de viață se adună în mintea fiecăruia dintre noi, constituindu-se în structuri simbolice de sensuri care ne modelează afectiv, ne influențează în mod constant și continuu ideile, gândirea conștientă și chiar perceperea realității.” (Lull 1999: 122)

Este un mit credința în puterea și în autonomia unei rațiuni conștiente, libere de orice influență din zona de adâncime a minții, numită de moderni subconștient. Mit susținut sau propovăduit chiar de aceia care se folosesc cel mai mult de subconștientul oamenilor. Acesta este poate unul dintre cele mai profitabile mituri din întreaga istorie a omenirii, pentru că omul devine influențabil și ușor de manipulat atunci când exclude el însuși posibilitatea manipulării. Adică, atunci când nu știe sau când nu crede că imaginile sau mesajele pe care le primește au puterea de a-l influența, chiar dacă în mod rațional nu le acordă nici o atenție.

Vom analiza, în cele ce urmează, câteva dintre efectele pe care televiziunea le are asupra psihicului și chiar asupra trupului uman, efecte datorate în primul rând capacității acestei tehnolo-

gii de a transmite imagini în mișcare, de a modela, practic, imaginația telespectatorilor.

Prin imaginile sale, Televiziunea influențează atât sistemul nervos vegetativ, cât și pe cel endocrin

Imaginea nu are consistență fizică, volum sau greutate așa cum au lucrurile; ea există doar în mintea noastră, este, cum s-ar spune, o închipuire, și totuși neuropsihologii moderni demonstrează că efectul imaginilor sau al imaginației nu este identificabil doar la nivelul ideilor, al gândurilor, ci chiar la acela al corpului fizic. Cu alte cuvinte, imaginea prezentă în minte influențează starea fiziologică a oamenilor prin antrenarea involuntară a sistemului nervos.

Spre exemplu, studiile întreprinse de Edmond Jacobson au demonstrat că, la persoanele care-și imaginează că alergă, pot fi depistate o seamă de contracții care au loc în mușchii ce au legătură cu alergarea: „Aceleași căi neurologice sunt excitate de imaginea alergării, ca și în cazul alergării propriu-zise” (Mander 1978: 226). Pe această concluzie se bazează antrenamentul sportivilor cu ajutorul programelor de simulare pe calculator. S-a constatat, de exemplu, că schiorii care se antrenaseră cu ajutorul imaginilor pe calculator aveau rezultate comparabile cu cei care se antrenaseră în condiții reale.

„Când o imagine sau un gând este ținută în minte, observă Mander, se desfășoară o activitate neuronală în ambele emisfere ale creierului. Acestea sunt însă legate prin intermediul fibrelor nervoase de hipotalamus, cel care are conexiuni cu sistemul nervos vegetativ și cu glanda pituitară. Astfel că, atunci când o persoană ține în fața ochilor minții o imagine înfricoșătoare, corpul răspunde, prin sistemul nervos vegetativ, cu o senzație de

«fluturi în stomac», un puls grăbit, presiunea sângelui crescută, transpirație, pielea găinii și uscăciunea gurii. În același fel, când o persoană are în minte o imagine plăcută, relaxantă, corpul răspunde cu un ritm diminuat al inimii, scăderea presiunii sângelui și, evident, toți mușchii au tendința de a se relaxa.” (Mander 1978: 226)

Prin urmare, dilatația sau contracția vaselor de sânge, ritmul respirator, peristaltismul intestinal, tensiunea musculară și multe alte procese fiziologice pot fi influențate prin intermediul sistemului nervos vegetativ de imaginile primite de la televizor sau de cele care se produc pe cale internă în cadrul procesului imaginativ.

Mai semnificative, pentru discuția noastră, sunt însă căile de legătură existente între sistemul nervos vegetativ și cortexul pituitar și adrenal, căi care fac ca imaginile TV să ne poată influența, nu numai pe moment, ci și în timp, activitatea metabolică, stările psihice și chiar definirea caracterului.

„Glanda pituitară, arată Mander, secretă hormoni care reglează rata de secreție a celorlalte glande; în special glandele tiroidă, sexuală și adrenală. Glanda adrenală secretă steroizi, care reglează procesele metabolice, și epinefrină care cauzează reacția de «luptă sau zbor» (...)” (Mander 1978: 228) În consecință, având capacitatea de a înrăuri activitatea sistemului neurovegetativ și prin acesta activitatea hipofizei, fluxul de imagini și stări emoționale care ne asediază în fața televizorului ne va putea afecta într-o măsură mai mare sau mai mică activitatea glandelor cu secreție internă. „Prin aceste căi, o imagine primită în minte poate realmente afecta fiecare celulă din organism” (Mander 1978: 228).

De activitatea glandelor hormonale depinde starea fiziologică, nervoasă și psihică a oamenilor. Aceasta deoarece activitatea hormonală se află la confluența dintre psihic, sistem nervos și trup. Formele și comportamentele specific masculine și feminine, echilibrul sau dezechilibrul emoțional, personalitatea,

particularitățile fizice și spirituale sunt legate în mod direct de concentrația diferiților hormoni secretați în organism. Caracterul și starea de calm sau cea de nervozitate, starea de oboseală și epuizare, de tristețe sau depresie, caracterul slab sau cel energic, tendința de îngrășare sau de slăbire necontrolată, sensibilitatea sau afectivitatea, duritatea și pragmatismul, în toate se reflectă în chip esențial activitatea glandelor cu secreție internă.

Nu numai glandele hormonale influențează viața psihică și nervoasă a indivizilor, ci și invers, stările emoționale, gândurile, imaginile și comportamentele au capacitatea, prin căile prezentate anterior, de a influența activitatea acestor glande. În privința influenței comportamentelor, se cunoaște că sedentarismul la femei, spre exemplu, generează un exces de hormoni feminini, ceea ce poate duce la îngrășare, instabilitate emoțională și chiar depresie. De asemenea, activitatea excesivă (activismul) și adoptarea comportamentului masculin conduce, în cazul femeilor, la o secreție în exces a testosteronului (hormon masculin), ceea ce are ca rezultat diminuarea sensibilității și activității specific feminine, aspirarea caracterului – duritate, pragmatism – și chiar estomparea formelor feminine ale corpului.

Adoptarea de către bărbați a unor comportamente, atitudini și mentalități feminine și invers, de către femei a unor masculine, poate fi una din explicațiile comportamentelor homosexuale și lesbiene. Cu foarte rare excepții, deviațiile homosexuale, însoțite de dereglarea activității glandelor cu secreție internă, nu au o cauză organică, ci sunt determinate de mentalitățile și comportamentele adoptate de respectivii indivizi.

Legătura directă între vizionarea programelor cu conținut erotic și micșorarea vârstei la care tinerii încep astăzi viața sexuală își poate găsi explicația tot în fenomenul prezentat anterior.

Promovarea obsesivă a eroticului pe micul ecran, prin excitația imaginății, poate stimula producția hormonală și, prin ur-

mare, poate determina un dezechilibru semnificativ între secreția în exces a hormonilor sexuali și maturitatea fiziologică a copilului respectiv. Aceasta înseamnă că televiziunea poate constitui una din cauzele cele mai importante în determinarea unei maturizări precoce din punct de vedere sexual, observate la mulți din copiii de astăzi –, a atracției sexuale excesive resimțite de aceștia față de persoanele de sex opus sau a apariției unui comportament sexual nepotrivit vârstei. Într-o societate tradițională, copilul nu era niciodată martorul unor comportamente erotice care să-i incite imaginația. Maturizarea sa, din acest punct de vedere, apărea la timpul potrivit, corespunzător factorului genetic, maturității fiziologice, comportamentelor și rânduielilor comunitare.

Petrecând zilnic câteva ore în fața televizorului, încă de dinainte de a ști prea bine ce se întâmplă cu el, omul contemporan nu realizează că mulțimea de imagini, stări emoționale, sentimente sau dorințe care-i modelează imaginația, prin vizionarea TV, au capacitatea de a-i influența nu numai gândurile și concepțiile, ci, pe calea hormonală, chiar activitatea organică, starea fiziologică, sensibilitatea emoțională, caracterul și personalitatea.

Imaginile tv au capacitatea de a substitui și domina imaginile personale, dobândite prin lectură sau prin experiența cotidiană

Când citim o carte, construim în propria minte imaginea lucrurilor, întâmplarea sau personajele prezentate acolo. Deși mai multe persoane lecturează aceeași carte, fiecare își imaginează personajele sau întâmplările descrise în mod diferit, în funcție de puterea imaginativă a fiecăruia și de orizontul de înțelegere în care este integrată acea realitate. Întotdeauna poate exista o îmbogățire sau o sărăcire a mesajului unei cărți, astfel că

niciodată personajele aceluiasi roman nu vor arăta la fel în mintea fiecărui cititor. Ele sunt o combinație între ceea ce dorește scriitorul să sugereze și ceea ce intuim noi. Prin lectură devenim și noi autori, reconstruind narațiunea în interiorul minții noastre. Dacă cineva aduce în discuție subiectul unei cărți citite, atunci, instantaneu ne vor reveni în minte întâmplările și oamenii de acolo, așa cum ni le-am imaginat pe parcursul lecturii.

După ce am vizionat însă ecranizarea acelei cărți, personajele sau întâmplările pe care le vom avea în minte nu mai seamănă nici cu cele din carte, cele descrise de autor, nici cu cele din mintea noastră. Actorii care interpretează rolurile respective își impun propria lor personalitate – chip, mimică, gesturi – personajului interpretat. În cazul acesta, imaginația noastră nu mai este liberă să construiască simbolic, adâncind niște înțelegeri sau proiectând niște lucruri în minte pentru a zămisli chipurile narate. Ea nu face decât să primească, să proiecteze imaginile TV pe ecranul minții și să le ia ca pe un dat. Forța acestor imagini este atât de mare, încât, observă J. Mander, aproape toți oamenii care au văzut un film după citirea unei cărți uită imaginile construite în minte, în urma lecturii, substituindu-le cu cele din film.

Pentru cei care au văzut ecranizarea cărții *Pe aripile vântului*, după ce au citit mai întâi cartea, atunci când vor vrea să evoce pe Rhet Butler sau Scarlet O'Hara (personajele principale ale cărții), nu o vor putea face fără a avea în față chipurile actorilor Clark Gable respectiv Vivian Leight, cei care au interpretat rolurile principale în film. Pe Moise, marele profet al Vechiului Testament, cei care au văzut filmul *Moise* vor avea posibilitatea să și-l imagineze în chipul lui Charles Heston, actorul principal al acestui film, iar românii care au vizionat filmul *Pintea*, vrând-nevrând, vor avea în vedere chipul actorului Florin Piersic atunci când vor vrea să-și aducă în minte imaginea haiducului maramureșean. Un cunoscut povestea că, o bună perioadă după ce a vizionat filmul *Iisus din Nazaret*, de câte ori se ruga îi venea în minte chipul actorului din acest film.

Același lucru se întâmplă și cu faptele istorice. Dacă un american, observă J. Mander, vrea să-și evoce perioada istorică a războiului dintre nordiști și sudști, atunci cu siguranță va avea în minte imagini din filmul *Pe aripile vântului* sau alte câteva filme care narează întâmplări din această perioadă. Al Doilea Război Mondial, nazismul, lagărele de concentrare nu sunt cunoscute sau imaginate decât pornind de la imaginile din filme. În schimb, represiunea comunistă, lagărele acesteia, zecile de mii de morți, tortionarii de la Pitești etc. care nu au fost ecranizate, nu au un relief semnificativ în conștiința oamenilor de astăzi.

Forța, concretetea imaginilor este atât de mare, încât, aproape întotdeauna, ele vor substitui personajele cărților citite. Se pare însă că imaginile de pe micul ecran au puterea de a le substitui nu numai pe cele construite în minte în urma lecturilor, ci și pe acelea ale experiențelor din viața noastră cotidiană.

J. Mander ne relatează un experiment pe care îl poate repeta oricare dintre noi. El cere mai multor persoane să-și aducă în minte imaginea unui meci de fotbal sau a altui sport iubit. Constatarea pe care o face este că, în majoritatea cazurilor, cei intervievați au mărturisit că prima imagine care le-a venit în minte a fost aceea a unui meci văzut pe micul ecran, chiar și în cazul în care jucaseră fotbal sau frecventau adesea stadioanele.

De asemenea, atunci când oamenii poartă anumite discuții legate de subiecte care sunt puternic mediatizate, dar care sunt cunoscute și din viața cotidiană, imaginile sau exemplele pe care le au în minte în timpul conversației sunt mai curând cele văzute la TV decât cele provenite din experiența personală. Acest lucru se întâmplă chiar și în cazul în care imaginile de la televizor provin din emisiuni de publicitate sau divertisment, sau din filme, așadar, când se știe că sunt construite artificial, că sunt ficționale.

„În orice competiție între o imagine generată intern și una care este pregătită pentru tine și transmisă prin mass-media cu imagini în mișcare, observă Mander, imaginea ta proprie este surclasată.

Odată ce imaginile sunt în capul tău, mintea nu mai poate să facă distincție între imaginea care a fost colectată direct și cea primită prin intermediul televiziunii.

Prin mulțimea imaginilor furnizate de-a lungul anilor, televiziunea are capacitatea de a ne domina bagajul de imagini personale – formate prin cărți și prin imaginație – și este, de asemenea, capabilă, cel puțin temporar, să genereze confuzie între ceea ce este experiență reală și ce este primit de la televizor. Mintea este foarte democratică în privința imaginilor disponibile, toate sunt egal valabile pentru reamintire și utilizare. Așa se întâmplă că, atunci când avem nevoie de o imagine, indiferent din ce motiv, este probabil să regăsim o imagine implantată și să o luăm drept una personală. Rădăcina acestei nefericite situații stă în faptul că, până foarte recent, ființele umane nu au avut nevoie să facă distincție între imaginile artificiale ale unor evenimente inaccesibile fizic și imaginile reale ale evenimentelor la care au participat.” (Mander 1978: 245)

Oamenii se raportează la televizor, ca și cum tot ceea ce ar vedea acolo ar fi real

„Sigur, poate obiecta cineva, un meci de fotbal văzut la televizor este real, la fel știrile, un talk-show, însă un film artistic, oricât ar fi de bine realizat, este o ficțiune interpretată de niște actori. Chiar și un film istoric sau altul care se inspiră dintr-un fapt real tot ficțiune rămâne. La fel, publicitatea este în mod definitoriu ireală. Chiar dacă apar oameni adevărați, situațiile create în actele publicitare sunt imaginate pentru a atrage omul către produsul respectiv” (Mander 1978: 253).

Este adevărată observația și se poate afirma cu certitudine, în baza studiilor făcute, că mult mai mult ficțional există astăzi în programele TV decât fapt real și, cu toate acestea, chiar dacă oamenii știu aceste lucruri, se comportă ca și cum tot ceea ce ar